

MARKO VERDEV in DAVORIN LENKO

Govorim

Dodatna besedila, fotografije in videi čakajo, da jih odkrijete.
Preprosto skenirajte QR kode in zgodbo doživite še bolj poglobljeno.

Dober večer!

Rekli so mi, naj bom kratek in drzen. A ne predrzen. Ker pa je meja med drznostjo in predrznostjo zelo tanka, bom raje povedal nekaj o sebi, da bom ostal na varni strani.

Sem drugič poročen. Iz prvega zakona imam tri čudovite sinove, stare 12, 15 in 18 let, iz drugega zakona pa 19 let mlajšega, prav tako čudovitega moža Gašperja ... Ko sem pred dobrimi osmimi leti na družbenih omrežjih prvič objavil, da sem žensko zamenjal za moškega, so me managerji kritizirali, naj to umaknem in obdržim med svojimi štirimi stenami, ker bom drugače uničil podjetje. No, danes stojim tukaj.

Priznam, da mogoče izgledam malo drugače; barvam si lase, brado ... Hialuronske kisline in botoksa nimamo samo v svojem katalogu, nekaj malega ju imam tudi v sebi. Oblačim se nič kaj poslovno. V službi sem poleti najraje v kratkih hlačah, natikačih, majčki brez rokavov. Ni tako dolgo nazaj, ko nas je obiskala managerka nemškega podjetja in mi ob prihodu v naše podjetje izročila ključe svojega avtomobila z besedami, da naj, prosim, parkiram njen avto, ker je njen čas dragocenejši od mojega. Ko sem prestavil avto in ji vrnil ključe, sva se drug drugemu tudi predstavila. Takrat se mi je seveda opravičila in mi povedala, da je mislila, da sem samo vratar.

Kot vidite, imam na sebi kar nekaj tetovaž. Mislim, da jih je več kot štirideset. Pred nekaj leti me je obiskal manager ene naših

bank; banka z Mikro+Polom ni želela sodelovati, ker direktorju ne gre zaupati, saj je preveč potetoviran.

V svojem življenju sem se in se še vedno trudim biti zvest samemu sebi. Pa čeprav sem bil velikokrat izključen in sem se moral dokazovati bolj od drugih. Četudi to, s kom delim posteljo, kako se oblačim in koliko tatujev imam na sebi, z mojo poslovno sposobnostjo nima prav nobene zveze. Ampak to še nekako lahko razumem. A ko slišim, da se morajo v nekaterih slovenskih podjetjih ženske bolj dokazovati za napredovanje samo zato, ker so ženske, tega pa preprosto ne razumem. Ne v letu 2022. V Mikro+Polu smo namreč goreči zagovorniki enakopravnosti, sprejemamo raznolikost, jo živimo in zato seveda želimo, da imajo vsi ljudje enake možnosti.

Seveda smo zelo ponosni in veseli priznanja Vključi.Vse in se sekciji managerk zanj iskreno zahvaljujemo. A še bolj veseli in ponosni bomo, ko takšnih nagrad oziroma priznanj ne bo treba več podeljevati.

Veste, ko je človek lahko zvest samemu sebi ne samo doma, med štirimi stenami, ampak tudi v družbi in seveda v službi, preprosto postane bolj srečen. Srečen človek je bolj ustvarjalen, ustvarjalen človek pa je bolj uspešen. V Mikro+Polu to živimo in smo vse to tudi dokazali. Tudi s številkami. Pa čeprav so pri nas številke vedno in izključno samo posledica in nikdar cilj.

Cenjene kolegice in kolegi: to, da živimo, spodbujamo in razumemo raznolikost, to, da ne ločujemo po spolu, spolni usmerjenosti ali verski pripadnosti, ne bi smela biti naša odločitev. To bi morala biti naša dolžnost. V Združenju nas je 1.200 managerjev, vodimo 150.000 zaposlenih in smo zanje odgovorni. Ali – če povem z besedami svojih otrok: smo influencerji, s 150.000 sledilci. Dajmo, postanimo zgled. Naredimo spremembo.

Lep večer še naprej.

S temi besedami sem 29. septembra 2022 na managerskem kongresu ob prejemu priznanja Vključi.Vse¹ nagovoril štiristoglavno množico slovenskih managerjev. Morda sem s tem govorom nehote ukradel šov tistega večera, zagotovo pa sem kmalu zatem ukradel pozornost širše javnosti, saj je govor bliskovito zaokrožil po družbenih omrežjih.

V dneh, ki so sledili, sem dobil neverjetno veliko pohval in bil deležen številnih izrazov občudovanja. Seveda mi je lasvalo, a obenem mi je tudi dalo misliti. Na trenutke se mi je namreč zdelo, da sem odprl Pandorino skrinjico. Tako močno navdušenje je namreč kazalo na zaskrbljujočo resnico, skrito nekje v globinah naše človečnosti. Povzel jo bom z besedami svojega zelo dobrega prijatelja Zorana: »Postal si glas vseh zapostavljenih in odrinjenih s strani družbe in vsem je fajn, da ima nekdo jajca, da bije bitko v imenu vseh.«

Oglasilo se mi je ogromno zapostavljenih in odrinjenih. Torej takšnih, ki so bili (ali pa so še) v moji koži; bodisi jih obsoja okolica, ker živijo iskreno, bodisi si svoje iskrenosti ne upajo živeti. To me je izredno razžalostilo. Nisem mogel verjeti, da si toliko ljudi še dandanes ne upa živeti resnično svobodno. Skrivajo se za fasadami pričakovanj svojih staršev, prijateljev ali sodelavcev. Z eno samo željo: da bi bili sprejeti takšni, kot v resnici so. Da bi *pripadali*.

Tudi sam sem si že kot otrok želel pripadati. Danes si tega ne želim več oziroma tega ne potrebujem več tako močno. Vem, da pripadam samo sebi. Imam svoj, drugačen pogled na dogajanja okrog sebe. Trudim se biti popolnoma iskren, saj moram sicer vedno igrati nekoga drugega. In če si česa

1 | Priznanje Vključi.Vse podeljuje sekcija managerk pri Združenju Manager z namenom izpostaviti podjetja s strategijo vključevanja in raznolikosti ter razvitim odnosom do enakosti spolov. (Vir: Spletna stran Združenja Manager.)

res ne želim, je to: biti igralec svojega življenja. Vem, čuden sem. Morda grem ravno zato vedno mimo pričakovanj družbe, vedno po svoje.

Odziv na moj govor mi je dal še nekaj. Dal mi je dodaten pogum, da še naprej glasno govorim. Da govorim skozi sebe o stigmah in prepovedanih temah današnjega časa. Zato sem se v tej knjigi moral dobesedno sleči do golega. Če sem se v preteklosti že na fotografijah, sem se tokrat z besedami. Ne zato, da bi bil sprejet, ampak ker močno verjamem, da nisem sam. Kot pravi rek: naj prvi vrže kamen tisti, ki je brez greha.

Klic

2014.

Tistega leta se je marsikaj spremenilo. Poleti sem se na Majorki na smrt zaljubil v moškega, Nemca z imenom Chris, in se po trinajstih letih zakona razšel z ženo ter javno priznal, da sem gej. Bil je čas velikih sprememb – in z jesenjo jih še ni bilo konec.

Spomnim se, kot bi se zgodilo včeraj. Z otroki smo šli v Mercator po nakupih, in ko sem na parkirišču zlagal vrečke v prtljažnik avtomobila, mi je zazvonil telefon. Chris. Bil je povsem iz sebe.

Kratek pogovor, ki je sledil, je mogoče strniti v samo dve besedi: »Pozitiven sem!«

Lego kocke

Bojana in Bojan

Izhajam iz delavske družine.

Očetova stran izhaja iz Primorske, iz vasi Slap pri Vipavi, kjer sta bila doma oba moja stara starša. Moja stara mama Lojzka je bila, ko se je začela druga svetovna vojna, ena prvih Primork, ki so šle med partizane. Njeno partizansko ime je bilo Nataša in nekaj časa je služila pod vodstvom narodnega heroja Janka Premrla – Vojka. Bila je »prvoborka« in nosilka partizanske spomenice.² Čeprav ne poznam podrobnosti, vem, da je v povojnih časih imela kar nekaj pomembnih funkcij. Napisala je tudi petdesetstranski memoar, ki ga (z izjemo ene manjkajoče strani) še vedno hrani moj oče.

Moj stari oče Anton je bil oficir. Imel je kar visoko pozicijo v Jugoslovanski ljudski armadi, in ker je bila pri komunistični partiji zelo dobro zapisana tudi nona, ga niso premeščali po republikah bivše Jugoslavije, ampak je bil ves čas stacioniran v Sloveniji, kar je bil – glede na delovanje vojske – pravi luksuz. Nekoliko pa so ga vendarle premeščali po Sloveniji, in ker je ob upokojitvi delal v Mariboru, je družina tam tudi ostala. Postali so Mariborčani. Nono je bil pokopan z vsemi vojaškimi častmi in predvidevam, da tudi nona. Umrta je, ko sem bil star samo nekaj mesecev, vem pa, da je vojska še dolgo skrbelo za njen grob in ga urejala.

2 | *Partizanska spomenica 1941* je bilo jugoslovansko vojaško in civilno odlikovanje, ki so ga po vojni podeljevali udeležencem narodnoosvobodilnega gibanja, ki so se mu pridružili že leta 1941.

Imela sta dva sinova. Moj oče se je izšolal za avtomehani-ka, a iz nekega razloga so starši veliko več vlagali v njegovega brata, mojega Strica, ki je študiral strojništvo.

Družinskega ozadja mame na poznam zelo dobro. Imela je še dva mlajša brata in iz informacij, ki sem jih z leti nabral tu in tam, vem, da ni imela lepega otroštva. Njena mama Dragica je bila iz Koroške, oče France pa iz okolice Ljubljane. Dragica je umrla za rakom, ko je bilo moji mami trinajst let, in oče si je kmalu po njeni smrti našel novo žensko, ki je imela od prej še eno hčer. Tu pa so začele stvari postajati nenavadne. To punčko je France posvojil, lastne otroke pa – kmalu po dopolnjenem osemnajstem letu – vsakega posebej nagnal od doma. Pripravil jim je kufrček, pokazal, kje so vrata, in – naj se vsak znajde, kot ve in zna.

Moja mama je hodila v srednjo pedagoško šolo, a z osemnajstim letom je bilo tega konec in primorana si je bila poi-skati službo. Vse življenje je bila uslužbenka brez dokončane srednje šole.

Mama in oče, Bojana in Bojan, sta se spoznala tako rekoč na dvorišču. Živela sta v isti soseščini, in ko je mama morala od doma, sta z očetom nekaj časa na skrivaj živela v nonovi garaži. Za to je izvedela mati njene prijateljice, ki je imela pet otrok. Ker je bila ena od hčera v Nemčiji, so imeli prazno posteljo in tako so mamu vzeli k sebi. Kmalu je zanosila z menoj in še med njeno nosečnostjo sta se z očetom poročila.

Ko sem se rodil, se mama in oče nista mogla dogovoriti o mojem imenu. Nono je želel, da bi bil Simon (po njegovem očetu), oče pa je želel, da bi bil Jaka ali Miha. Mama se ni strinjala z nobenim predlogom: »Če bo Simon, ga bodo klicali Šima, če bo Miha, bo na rojstnem listu pisalo Mihael, Jaka pa je čudno ime.« Ker pa tudi sama ni imela nobene dobre ideje,

so mi v porodnišnici dali ime Deček in kot Deček sem jo tudi zapustil. Imel sem družino (priimek) in spol.

Ime je šele nekaj dni pozneje predlagala mamina prijateljica. Starša sta se s predlogom strinjala in oče je odšel na občino vpisat moje pravo ime. Domov se je vrnil z rojstnim listom, na katerem je pisalo Marko.

Štiri leta za menoj se je – prav na očetov rojstni dan – rodil še moj brat Samo. Vsi štirje smo živeli z dvema delavskima plačama – in to povsem solidno! Bili smo mariborska delavska družina. Ena izmed tisočih. Ne morem reči, da smo bili revni. Imeli smo v redu stanovanje in starega spačka, ki ga je oče kar naprej popravljaj, vsako leto pa smo si lahko privoščili tri tedne oddiha na morju in teden dni na smučanju. Imeli smo vse, kar smo potrebovali, res pa je, da si nismo mogli privoščiti boljših stvari. »Ni denarja za to,« je bil po navadi prvi odziv na vsako mojo željo. Toda če je bila moja želja utemeljena in smiselna, se je denar navsezadnje vedno našel. Recimo za računalnik Commodore 64, knjige ali kak glasbeni instrument. Navsezadnje tudi za lego kocke, ker sta starša verjela – kot verjamem tudi sam – da spodbujajo kreativnost. O kakšnem mopedu, dražjih oblačilih in ostalih življenjsko nepotrebnih (torej luksuznih) stvareh pa sva lahko samo sanjala. Starša sta bila glede denarja zelo preudarna in vesel sem, da nama z bratom nista pustila raznih »preseravanj«. Kakor koli obrnemo in s katero koli filozofijo že gledamo nanj – denar je treba jemati resno in ta strogost nama je dala dobro in zdravo popotnico za življenje.

A kljub temu sem kot otrok vedno imel občutek, da imamo manj kot drugi otroci, s katerimi sem se družil. Mama mi je pozneje zagotavljala, da to nikakor ni bilo res, a moje otroške oči so situacijo videle tako in kot taka se je vpisala v moj spomin. Na to ne morem gledati objektivno ali skozi oči koža drugega. Sploh pa se mi je to zdelo očitno, če sem se

primerjal z bratrancem in sestrično (otrokoma Strica). Kakor koli sem obrnil, se mi je zdelo, da sta imela boljše igrače ... Predvsem pa boljše lego kocke.

Ko se zdaj, štirideset in več let pozneje, vračam v tisti čas in razmišljam o tem, se mi zdi, da je prav to v meni sprožilo zavedanje, da je mogoče več. Več zaslužiti, več imeti ... Imeti boljše stvari od osnovnih – če se le znaš znajti in uporabljati svojo glavo.

To je bila začetna motivacija.

Imel pa sem še enega družinskega člana – osebo, ki me je močno zaznamovala in ji želim posvetiti stran ali dve v knjigi.

Po drugi svetovni vojni so velika meščanska stanovanja po potrebi napolnili z več ljudmi. Tako je bilo tudi pri družini moje mame. K njim so namestili neko gospo, ki je bila sama, saj so ji med vojno na fronti ubili moža, njen petnajstletni sin pa je bil ubit v bombardiranju Maribora. Ime ji je bilo Jožefa Übelleis, po domače Jožka.

Že pred tem sta starša za mojo mamo in njenega brata (mamin najmlajši brat takrat še ni bil rojen) najela varuško, ki pa je imela rada samo fanta, ne pa tudi deklice. Menda jo je klicala Gnusa. Varuška jo je prisilila, da je med obedi sedela pod mizo, kjer jo je hranila z ostanki. Mama je vedno govorila, da je bila takrat še zelo majhna in da je na to gledala drugače, kot bi danes. Še dobro zanjo.

Nekoč pa se je zgodilo, da se je Jožefa predčasno vrnila domov in videla, kako izgleda kosilo pri tej varuški. Zatožila jo je staršema, ki sta jo nagnala, in Jožefa, ki je bila že upokojena, je prevzela njeno mesto. Po smrti Dragice je tem trem otrokom postala nekakšna druga mati. Z mojo mamo sta ostali v stikih vse življenje in pozneje je pazila tudi mene in mojega brata. Vsi smo jo klicali teta Jožka.

Kot otrok sem z njo preživel ogromno časa in sem bil zelo navezan nanjo. V moji družini smo zaradi služb starih staršev

morali biti vsi za komuniste, toda ona me je pogosto na skrivaj vzela s sabo v cerkev in me tudi naučila nekaj molitev, čeprav seveda nisem niti krščen.

Umrla je leta 1987 in njeno smrt sem težko prenesel. Počutil sem se, kot bi mi umrla mama. To je bila ženska, ki je je bila sama dobrota, in živo se spomnim, da po pogrebu nika- kor nisem mogel zapustiti njenega groba. Celo večnost sem stal tam in na koncu rekel samo: »Hvala, mama.« O njej sem napisal tudi eno pesem.

Bila je moja prijateljica, članica moje najožje družine, druga mama. Obe sta poskrbeli, da sva imela z bratom normalno in lepo otroštvo. Ogromno sta se ukvarjali z nama, igrali smo družabne igre, brali, peli, plesali ... Veliko pozneje sem ugotovil, kako zelo so me te aktivnosti izoblikovale. Ko si otrok, si misliš, da so igre samo igre. Zabava. Ampak v resnici so več kot to. Te igre te izoblikujejo. S pozornostjo in ljubeznijo pa sta me izoblikovali tudi obe mami. Izoblikovali sta me v dobrega človeka.

Prve lekcije

Imeti več in (obenem!) imeti srce se verjetno kažeta kot dve veliki vodili mojega življenja. In če ju – kot lego kocke – v spominu razstavljam po istem vrstnem redu, kot sem ju z leti sestavil, vedno znova pridem do osnovnega jedra družine in svojih prvih delovnih izkušenj. Tam se je vse začelo graditi.

Delo mi je bilo od nekdaj zelo pomembno. Delo nam prinaša denar, a ne gre samo za to. Sem eden tistih ljudi, ki zorijo in se razvijajo ob delu.

V otroštvu sem imel štiri delovne izkušnje, ki so na meni pustile velik pečat. Vsaka zase je v meni povzročila spremembo, me nekaj naučila in mi postavila višje cilje.

Verjetno se je začelo z ambicijo, ki je izvirala iz stavka »Tega si ne moremo privoščiti«, ki sva ga z bratom pogosto slišala od staršev. Čeprav vem, da ni vedno izviral iz čiste finančne stiske, ampak sta naju z njim tudi vzgajala v skromnosti, sem si že zelo mlad rekel, da ga želim kot odrasel slišati čim manjkrat.

In kako to doseči? Z delom, seveda.

Nekoliko pomenljivo je bila moja prva zaposlitev na stopnišču.

Takrat smo živeli v več kot sto let stari večstanovanjski hiši in nekega dne smo stanovalci (ne spomnim se več, kako in zakaj) ostali brez čistilke stopnišča. »Marko,« sem si rekel, »to je priložnost zate!« Posvetoval sem se z mamó – in začel čistiti. Moja prva zaposlitev!

Enkrat tedensko sem, namesto da bi se s sosedi družil na dvorišču, vzel v roke metlo in krpo ter se spopadel s stopnicami. Ker je bila stavba precej stara in dotrajana, stopnice seveda niso bile brezhibno ravne in jih je bilo pred pomivanjem zelo težko dobro pomesti. Zato so se ob pomivanju na krpo prijemale tudi večji prašni delci, ki so na rokah puščali zelo neprijeten občutek. Če zaprem oči in se z mislimi zapeljem v tisti čas, lahko pod prsti še danes čutim tisto mokro in hladno krpo, polno umazanije.

Zagotovo kot čistilec ne bi zdržal dolgo. Pomagalo pa mi je, da sem od sovrstnikov za svojo požrtvovalnost namesto posmehovanja počel odobravanje, včasih celo pohvalo, poleg tega sem za svoje delo vsak mesec prejel nekaj dinarjev, ki sem jih lahko zapravil čisto po svoje. To dvojje mi je marsikaj odtehtalo.

Ko se je iz najvišjega nadstropja odselila soseda Darinka, ki je delala najboljše marelične in slivove cmoke na svetu, pa sem prevzel še njeno delo – obračun stanarine. To je zajemalo obračun stroškov po posameznem stanovanju: stroške za

vodo, odvoz smeti, skupno električno in čiščenje stopnišča. Ker sem po naravi zelo lena sorte, sem na komodorju 64 napisal program, ki mi je te stroške za vsako stanovanje pre-računal sam, saj se mi obračunov ni dalo delati »peš«.

Delo v našem bloku sem opravljal kar nekaj časa, zato se ne spomnim natančno, katerega leta sem začel in katerega zaključil. Me je pa delo čistilca zagotovo zaznamovalo za celo življenje. Niti na čiščenje niti na nobeno drugo finančno manj ovrednoteno delo ne gledam zviška in ga ne podcenjujem. Spoznal sem, da je vsako delo častno in da vrsta dela nikakor ne opredeljuje človekove inteligence ali znanja. Zato je vsakršno posmehovanje v tej smeri lahko znak samo čistega idiotizma.

Vseeno pa moram priznati, da zaradi tega dela še dandanes čistim z veliko muko. Če spoštujem neko delo, to še ne pomeni, da v njem tudi uživam.

Starejši brat mojega očeta, torej moj Stric, je bil od nek-daj zelo podjeten. Kot otrok sem si potihoma želel, da bi bil tudi moj oče tak kot on. Stricu je posel uspeval in oče je za do-daten zaslužek ob večerih in vikendih pogosto kaj delal zanj.

Stric je imel obrt, ki se je imenovala Polo. Primarno se je ukvarjal z navijanjem tuljav, pozneje pa je pričel izdelovati še enostavno laboratorijsko opremo. Veliko je sodeloval z znan-cem Francem Eferlom, ki je imel obrt, imenovano Mikro, in se je ukvarjal s procesno tehniko. Markovičeva vlada je v Ju-goslaviji leta 1989 sprostila omejitve glede ustanavljanj zaseb-nih družb in takrat sta se kot partnerja združila ter januarja 1990 ustanovila podjetje Mikro&Polo, d. o. o. Ker je znak & marsikje predstavljal težavo, sta ga pozneje spremenila v + in tako je še dandanes. Eferl je pozneje storil samomor in Stric je postal direktor ter lastnik firme.

S Polom in pozneje Mikro+Polom sem bil torej povezan že od otroštva. Je – kot se reče – v moji krvi. Stric je »napisal« začetke zgodbe, ki jo zdaj pripovedujem jaz.

Leta 1986 sem končal šesti razred osnovne šole. Poletne počitnice so dolge in dobil sem idejo, da bi lahko šel služiti svoj pravi denar, zato smo vprašali Strica, če bi lahko prišel za kak mesec delat k njemu. Privolil je in ves ponosen, da lahko že z dvanajstimi leti dobim pravo plačo, sem začel z delom.

Vsako jutro sem se odpravil peš do cerkve svete Magdalene, blizu katere je Stric takrat živel, potem pa sva sedla v njegov citroen GS bež barve ter se odpeljala na Osojnikovo cesto, kjer je imel najeto delavnico. Glavna dejavnost njegove obrti je takrat bilo navijanje tuljav in moja naloga je bila priprava le-teh. To je pomenilo, da sem v vsako plastično tuljavo, veliko približno 5 x 5 cm, moral vstaviti dve majhni »nogici« – neke vrste kovinski spojki. Cvetka, ki je tuljave navijala, je nato tuljavo vstavila v stroj, okrog prve nogice navila bakreno žico, nato pa stroj zagnala. Ko je bilo na tuljavi dovolj navitja, se je stroj ustavil. Konec žice je bilo treba naviti še okrog druge nogice in tuljava je bila pripravljena za prodajo. Ker smo na dan navili na stotine tuljav in so bile nogice zelo majhne in koničaste, sem imel že po nekaj dnevih poškodovane in razbolele prste. Poškodbe seveda niso bile hude, je pa bolelo – a ob misli na plačo so bolečine popolnoma izginile.

Pred očmi so mi namreč ves čas »plavali« trije vijolični bankovci s podobo nesmrtnega predsednika naše takratne države – Tita, vsak v vrednosti 5.000 dinarjev (15.000 dinarjev je takrat namreč znašala povprečna delavska plača). Ker je bilo pri Stricu vse nadpovprečno, se mi je zdelo zelo realno pričakovati takšno plačilo. Res sem pridno delal. Si predstavljate načrte dvanajstletnika, ko buden sanja, kaj vse bo kupil za celo plačo? Z velikimi in sijočimi očmi sem koval načrte ...

Tisti mesec dela je minil sorazmerno hitro in prišel je plačilni dan. Prikazal se je Stric in mi v roke stisnil plačo.

Bankovec s podobo Tita. Da, *bankovec*. Ednina. Moje razočaranje ob zgolj tretjini pričakovanega zaslužka je bilo tako veliko, da lahko še danes v podrobnostih podoživim tisti dan. Od jeze nisem mogel kričati in od žalosti ne jokati. Stric je seveda opazil mojo reakcijo in me »pomiril«. Rekel je: »Ti si rabil mene, ne jaz tebe.« Potem pa še dodal: »Ko te bom rabil, te bom tudi pošteno plačal.«

Ves poklapan sem odšel domov in se razjokal pred mamo. To je bila moja prva lekcija iz ekonomije: vpliv razmerja med ponudbo in povpraševanjem na ceno. Kadar ponujaš nekaj, za kar ni povpraševanja, je cena nizka.

Naučil pa sem se še nečesa: pred vsakim delom se je treba najprej dogovoriti za plačilo. Ne predvidevaj, ampak vprašaj! Pogajaj se. Pogovarjaj se. In če že računaš ... ne računaj sam zase. Stricu ne morem zares zameriti, da mi je dal takšno lekcijo. Verjetno je ta bila zame kot otroka malo prehuda, a na koncu koncev je zalegla. Ob zaposlitvi novih sodelavcev se mi še danes prikrade pred oči.

Plačilo za opravljeno delo pri Stricu me je tako prizadelo, da nekaj časa nisem hotel niti slišati za kakršno koli delo pri njem. Ni šlo samo za denar, temveč tudi za odnos. On namreč nikdar ni imel posebnega razumevanja za napake, obenem pa tudi nikakršnega posluha za vprašanja, ki so se mu zdela neumna. Takšna pa so bila praktično vsa. Takrat so prišle na vrsto psovke, kar pa je na koncu seveda privedlo do tega, da si ga nisem upal ničesar vprašati. Ker ga nisem več spraševal, sem seveda marsikaj naredil narobe. Temu je sledilo kričanje in posledično sem se začel tudi bati iti v službo. Ko sem k temu dodal še finančno razočaranje, se je ustvaril neki začarani krog, iz katerega sem našel izhod samo tako, da preprosto nisem več želel delati pri njem.

Ker pa sem bil vseeno željan dela in zaslužka, sta starša kontaktirala svojo prijateljico in se z njo dogovorila, da bi pri-

šel med počitnicami delat v Agrooskrbo, kjer je bila zaposlena. Če me spomin ne vara, sem se tja odpravil med poletnimi počitnicami leta 1988, torej takoj po zaključku osnovne šole.

Ne spomnim se, za kakšno plačilo smo se dogovorili, a to je v tem primeru povsem nepomembno, saj sem tam delal en sam dan. To je bila najkrajša delovna izkušnja mojega življenja.

Dodeljen sem bil skladiščniku. Večina del, ki mi jih je odredil, je bila popolnoma nepotrebna in zelo hitro mi je bilo jasno, da se gospod rahlo izživlja nad menoj (danes si mislim, da se je verjetno tudi njegov šef nad njim). Najinega sodelovanja pa je bilo konec, ko me je v nekem trenutku urgentno poklical na drugi konec skladišča, kakšnih petdeset metrov stran. Z viličarjem je namreč prelagal palete z velikimi papirnatimi vrečami, polnimi krme za živino, in po nerodnosti z vilico pretrgal eno izmed njih. Izredne razmere! Pustil sem svoje delo in pritekkel do nje, on pa mi je, sedeč na viličarju, v roke potisnil lepilni trak in mi rekel: »Mali, zalepi to vrečo!« Od vreče je bil oddaljen petdeset centimetrov, jaz pa petdeset metrov, a zakaj bi gospod vstal z udobnega sedeža in v minuti popravil svojo napako, če je lahko za to poklical »šmrkavca«?

S tem je bilo moje kariere skladiščnika konec in prisegel sem si, da ne bom nikdar hranil svojega ega s tem, da bi se vzvišeno obnašal do svojih sodelavcev. Ta izkušnja je vame nezavedno zasejala tudi zdravo mero strahu pred tem, da bi kdaj moral delati pod takšnim šefom. Zdrav strah pa daje motivacijo.

Doma smo se strinjali, da je bil – glede na povedano – en dan v takšni službi res dovolj. Mama je aktivirala svoja poznanstva in dobil sem novo počitniško delo v samopostrežni trgovini (danes Mercator) na Prušnikovi ulici. Na izdelke sem lepil cene (ja, takrat ni bilo odčitavanja črtnih kod na blagajni), čistil in polnil police, pomagal pri sprejemu blaga

in podobno. Ker sem se očitno izkazal kot priden in hiter ter pokazal veliko zanimanja za vsa dela, me je zelo prijazna redno zaposlena sodelavka (žal se nikakor ne spomnim njenega imena) povabila tudi v delikateso. Tam sem ugotovil, da me lahko rezanje salam in sirov dejansko osreči. Tudi sam sem bil presenečen! Dovolili so mi, da sem postregel kupcem in jim tudi svetoval. Naučil sem se z očesom oceniti, koliko centimetrov posameznega sira je treba odrezati, če želi kupec 20 dekagramov v kosu. Še danes vem, da rezina pariške salame tehta slab, rezina šunke pa dober dekagram, in še vedno zavijam salame v papir na način, kot sem se ga naučil v tisti trgovini.

Žal pa sem tako srečno delal le takrat, ko v službi ni bilo šefice. Kadar me je videla v delikatesi, je hitro prišla pome in mi dodelila neko drugo delo. Želela je, da je vse po njenem. Nekega jutra me je pričakala s krpo v roki. V skladišču se je prevrnilo nekaj zabojev sončničnega olja, in ker plastenk takrat še nismo poznali, se je nekaj steklenic pri tem seveda razbilo. Trije smo morali pošteno pljuniti v roke, da smo pobrisali vse olje s tal. Ko smo pozneje izvedeli, da je šefica zjutraj štela te zaboje, zložene enega na drugega, in jih po nerodnosti prevrnila, pa smo želeli pljuniti še kam drugam.

Po nekaj tednih sem z delom v samopostrežni prodajalni zaključil in prejel solidno plačilo. Bil sem zadovoljen in vesel za to izkušnjo, vendar sem si vseeno rekel: »Nikdar več«. Večina dela mi je bila kljub vsemu dolgočasna in v tej smeri nisem videl prihodnosti zase.

Tisti »nikdar več« pa se je navsezadnje nanašal tudi na odnos šefice do zaposlenih. Naučila – ali vsaj pahnila na pot učenja – me je, da je treba za svoja dejanja, še posebej pa za napake, prevzeti odgovornost.

Pomembno je vedeti, kaj v življenju želimo, pogosto pa ne pomislimo, da je prav tako pomembno vedeti, česa si *ne*

želimo in kakšna oseba nočemo biti. Tudi na primerih slabih praks se lahko ogromno naučimo o sebi, drugih in odnosih.

Na podlagi svojih prvih zaposlitev sem spoznal, da z veseljem opravljam delo, ki se mi kaže kot smiselno, ne morem pa opravljati del, ki obstajajo samo zato, da se nekaj dela. Ta – nekoliko socialistična – logika mi je bila vedno zelo odbijajoča. Delo dojemam kot nekaj častnega, zato vidim dela, ki nimajo smisla, kot nekaj, kar to čast povsem razvrednoti. To pa me spravlja ob živce.

Že kot otroka in najstnika so me hudo motili vzvišeni odnosi šefov do zaposlenih ali drugih zaposlenih do novincev, zato tudi sam nočem navzven dajati vtisa, da sem direktor. Ne po izgledu in definitivno ne po obnašanju. Ta pristop se je navsezadnje izkazal tudi kot taktična prednost: ugotovil sem, da lahko ljudi bolje ocenim, če mislijo, da sem »navaden« človek. Takoj, ko slišijo besedo »direktor«, namreč postanejo bolj previdni, saj kot direktor očitno pripadam drugi kasti.

To sem testiral že sto in stokrat. Če denimo nekam, kamor koli, pošljem mail in se podpišem samo z »Marko«, bo odgovor po navadi hladen. Ne nujno brezbrizen, ampak generičen. Če pa *isti* mail pošljem s podpisom »Marko Verdev, generalni direktor« ter pripnem še Mikro+Polove titule in logotipe, pa je odgovor povsem drugačen: »Seveda, za Vas ni problema! Takoj uredimo!«

Tudi to me spravlja ob živce.

Mirne vesti lahko rečem, da verjamem, da nobene izkušnje ne smemo apriorno zavreči kot irelevantne. Bi bil danes isti človek in vodja, če ne bi že kot otrok čutil odpora ob ožemanju umazane krpe, ko sem čistil stopnišče? Če ne bi bil razočaran, ko sem prejel enega »Tita« namesto treh, kot sem si domišljjal? Če se tisti skladiščnik ne bi izživljal nad mano? Ne morem vedeti, kako bi bilo, če se nič od tega ne bi zgodilo, a verjamem, da so te izkušnje močno vplivale name, čeprav na prvi vtis mogoče izgledajo povsem banalne.

Prav tako sem prepričan, da se ne bi razvil v človeka, kakršen sem, če ne bi imel toplega družinskega ozadja, ki me je naučilo, kaj pomeni imeti posluš za sočloveka oziroma »imeti srce«.

Od mojih prvih zaposlitev mineva nekje med petintrideset in štirideset let. Sem direktor srednje velikega podjetja in kljub pretresom in nihanjem, si drznem reči, da uspešen. Čeprav so mnenja o tem morda deljena, lahko sam zase mirne vesti rečem, da so se moje lego kocke (torej: osnovni gradniki moje osebne in poslovne poti – pa tudi načel) sestavile v nekaj lepega.

Vem, da je srce industrije človek in podjetje brez ljudi samo stavba. Vedno bolj pa tudi verjamem v povezavo med pojmom »odnos« in »donos«. Pa ne samo zato, ker imata besedi iste črke, le da sta prvi dve zamenjani.

Matko

Kot otrok sem imel platfus, bil sem puklast in imel sem govorno napako, zato so me poslali na korektivno telovadbo in k logopedu, a vse to mi je bilo popolnoma brezveze. Sploh logoped. Tam sem moral risati živali na črko r. Risal sem ribe in rake in račke in potem sem moral izgovarjati te besede. To se mi ni zdelo samo nesmiselno, ampak preprosto neumno. Kako bi mi risanje račk pomagalo izgovoriti črko r? Nikoli nisem izvedel, saj sem po drugi ali tretji »terapiji« prenehal obiskovati logopeda.

A govorna napaka me je vseeno zelo motila. Že zaradi mojega imena. Temu r-ju se nisem mogel izogniti. Pogosto je prihajalo do tega, da me je kdo povprašal po imenu in jaz sem – seveda – rekel: »Marko.« Sogovornik pa se je nagnil bliže k meni: »Kako? Matko?« Občutek, da ne morem pravilno izgovoriti niti lastnega imena, me je spravljal ob živce.

Začel sem se poslušati in sčasoma ugotovil, da lažje in pravilneje izgovorim r, če mu sledi samoglasnik. Če pa mu sledi soglasnik, imam večjo težavo. Če rečem »proteini«, je moj r zelo normalen, pri besedi »smrt« pa se že sliši neka nenaravnost v izgovorjavi. Ko sem ugotovil, da ima moja napaka logiko in vzorec, sem lahko počasi začel trenirati. Bil sem sam svoj logoped.

Mislil, da sem svoje r-je kar dobro popravil, a ob pozornem poslušanju se sliši, da niso povsem tekoči. Ozavestil sem jih in se prisilil, da sem se za vsakega posebej potrudil pri izgovorjavi, in sčasoma mi je prišlo v kri. Tega pa sem se lahko lotil šele, ko sem si problem obrazložil in opazil vzorec. In ker sem – mogoče predvsem zaradi svojega imena – našel pravo motivacijo, da napako naslovim. Da se izboljšam.

Moje ime mi je neskončno bolj pomembno kot neka perica, ki reže raci rep.

A za to zgodbo je še ena. Na enem od tistih dveh obiskov mi je logoped rekel, da sicer ni nič narobe, če imam govorno napako, le televizijski ali radijski napovedovalec ali učitelj ne bom mogel biti. Jaz pa sem si takrat želel postati učitelj! To se mi je zdelo skrajno nepravilno in me je hudo potolklo. Kot da mi je zaradi nečesa, kar ni moja krivda, odvzeta neka prihodnost. Kot da so moje možnosti omejene samo zato, ker ne znam pravilno izreči neke črke.

Zdaj, toliko in toliko let pozneje, se mi zdi, da je bila to verjetno ena prvih izključevalnih izkušenj v mojem življenju. Ta prizor pri logopedu (in moj čustveni odziv nanj) je pripomogel k mojemu poznejšemu razmišljanju o drugačnosti in o tem, kako pomembno je sprejemanje in vključevanje. Mogoče je v življenju res tako, da lahko samo človek, ki je izkusil izključevanje, vse to pozneje v življenju bolje zazna. Tudi – oziroma še posebej – pri sebi.

Govorna napaka ni bila edina stvar, ki me je ločevala in pogosto izključevala od sovrstnikov in sošolcev. Pa ne na pozitiven način.

Kot otrok sem bil nekoliko ... drugačen. Bil sem nežen fant. Raje, kot da bi se igral z žogo, sem nabiral rožice. Pri štirih letih sem bral velike tiskane črke in pri petih male. Knjiže sem požiral. Vedno, kadar je mama naju z bratom peljala v mesto, nama je kupila kakšno malenkost. Bratec si je po navadi zaželel igračo, jaz pa knjigo. Doma sem imel celo omaro tistih kvadratnih otroških knjig s trdimi listi. Najbrž jih je bilo kakšnih dvesto in neprestano sem jih prebiral.

V prvem in drugem razredu osnovne šole so me pogosto poslali sedet v kabinet, ker sem snov že znal in se pri urah dolgočasil ter zato motil pouk. Bil sem eden tistih otrok, ki prvi oddajo test (če le ni temeljil na piflariji) in ki dobijo pohvalo, ker so pri nareku edini v razredu napisali besedo »knji-ga« z j-jem.

A bil sem najmanjši v razredu, čudno sem govoril in vsekakor nisem bil športnik. Zaradi vsega tega sem bil sploh v nižjih razredih osnovne šole tarča posmeha in zbadanj. Tak fant je avtomatsko potisnjen ob stran. No ... Vsaj očal nisem imel.

V osnovni šoli se fantje delijo večinoma na frajerje in luzerje, a jaz sem bil nekje vmes, v nejasni tretji kategoriji. Bil sem preveč socialno inteligenčen, da bi bil čisti luzer, a ker nisem delal pizdarij in sem bil slab pri športu, tudi nisem mogel biti frajer.

Nekoč so se mi smejali, da sem povsem nesposoben. Da se ne znam niti pretepati! Zato sem šel do fanta, ki mi ni ničesar naredil in ga iz principa dvakrat usekal. Sram me je, da sem to naredil, a iz čistega brezupa se mi je zdelo, da moram *nekaj* narediti. In sem naredil to.

Govoril sem si, da je bolj pomembno imeti glavo kot pa moč, a kljub temu je bilo dejstvo, da sem bil zelo osamljen. Moj brat je bil glede marsičesa živo nasprotje mene. Bil je športnik. Bil je car. Po svoje sem mu zavidal, a obenem si nikoli nisem želel biti del črede; »kul« otroci so se mi vedno zdeli nekoliko, oprostite besedi, »krdelski«. Mislim, da v sebi enostavno nimam tega nagona. Del krivde za svojo izključnost in osamljenost lahko tako pripišem tudi svojemu karakterju. Zdaj vem, da sem tudi zaradi tega postal močna, načelna oseba, a otroku, ki si obenem želi biti sprejet, to lahko predstavlja velike težave.

Ena od takšnih težav je bil recimo nogomet. V osnovni šoli je to (vsaj za fante) ena najpomembnejših stvari, a ta igra se mi je zdela (in se mi še zdi) izjemno neumna. Dvaindvajset ljudi teka po igrišču za žogo in jo poskuša spraviti drugemu v gol. Zakaj? Ne vem. *Team building*? Mogoče. Pogojno. Rekreacija? Kaj je narobe s tekom? Na profesionalnem nivoju sicer razumem, da je nogomet lahko donosna kariera, ampak to me nekako še vedno ne prepriča. Ne *osmisli* stvari. Ne zares. Še ena kljukica na seznamu izključenosti: fant, ki ne mara nogometa. Ne samo, da ga ne mara! Še z rokami ne zna ujeti žoge. Nekaj zagotovo ni v redu z njim!

Iz čiste osamljenosti sem pisal dnevnik, ki pa žal ne obstaja več. Spomnim se, da sem vanj pogosto pisal o tem, da nimam nikočar, s komer bi se lahko pogovarjal. Glede tega, da so me začeli zanimati moški, pa si niti v dnevnik nisem upal pisati. Tako ali tako pa takrat niti sam nisem bil povsem prepričan, če je to sploh res. Iskal sem se. In tačas, ko sem se iskal, sem iskal tudi načine, kako se izraziti, in eden od teh načinov je bila poezija.

Skoraj vse pesmi, ki sem jih napisal, so nastale v duhu razočaranj, bolečine, osamljenosti ... Če sem se počutil dobro ali sem bil srečen, mi ni bilo do pisanja. Teh pesmi nisem

pošiljal na natečaje ali v kakšna glasila. Bile so preveč intimne. Z leti se jih je nabralo kar nekaj in leta 1999 sem jih zbral v knjižico z naslovom *Vsaka pesem ima konec ...* ter dal natisniti kakšnih sto izvodov. Zbirke ni v knjižnicah. Namenjena je bila ljudem, ki so mi bili blizu.

Te pesmi dandanes težko berem, ker me spomnijo, kako žalosten in osamljen sem bil takrat. Če prelistam knjižico, je tako, kot bi odpiral stare rane. Tako najdem recimo pesem *Pokopališče*, ki govori o teti Jožki, katere smrt me je zelo prizadela, pa pesem o svojem osemnajstem rojstnem dnevu, ko se mi je zazdelo, da sem ostal čisto sam ...

A kljub tej žalosti, ki se je pogosto zarezala globoko vame, nisem nikoli zapadel v tako močno depresijo, da bi se mi to poznalo v družabnem življenju ali da bi zaznamovala moj splošni pogled na svet. Vedno sem namreč verjel, da bodo prišli boljši časi in da je moje počutje možno izboljšati. Nisem povsem zabredel v brezup in depresijo ... Čeprav bi kdo iz določenih pesmi to čisto lahko sklepal.

Reševalo me je dejstvo, da sem se že od nekdaj imel zelo rad. To je bila moja varovalka. In bolj ko sem se dokazoval na področjih, ki so mi bila blizu, več samozavesti sem pridobil.

V časih kriz in dvomov sem si načeloma vedno znal govoriti, da z mano ni nič narobe ali da bodo prišli boljši časi. Prej ali slej sem si začel verjeti. Tudi na ta način sem se dovolj vzljubil, da me depresija ni potolkla.

Vedno sem se znal pobrati in se sestaviti. Ne nujno takoj, pa vendar ... Na to lastnost sem zelo ponosen, a ne glede na to, kolikokrat sem se že pobral in kako dobro se mogoče v nekem trenutku počutim, moram priznati, da se nekje v ozadju vendarle ves čas zavedam, da ni treba veliko, da se spet zamaješ.